

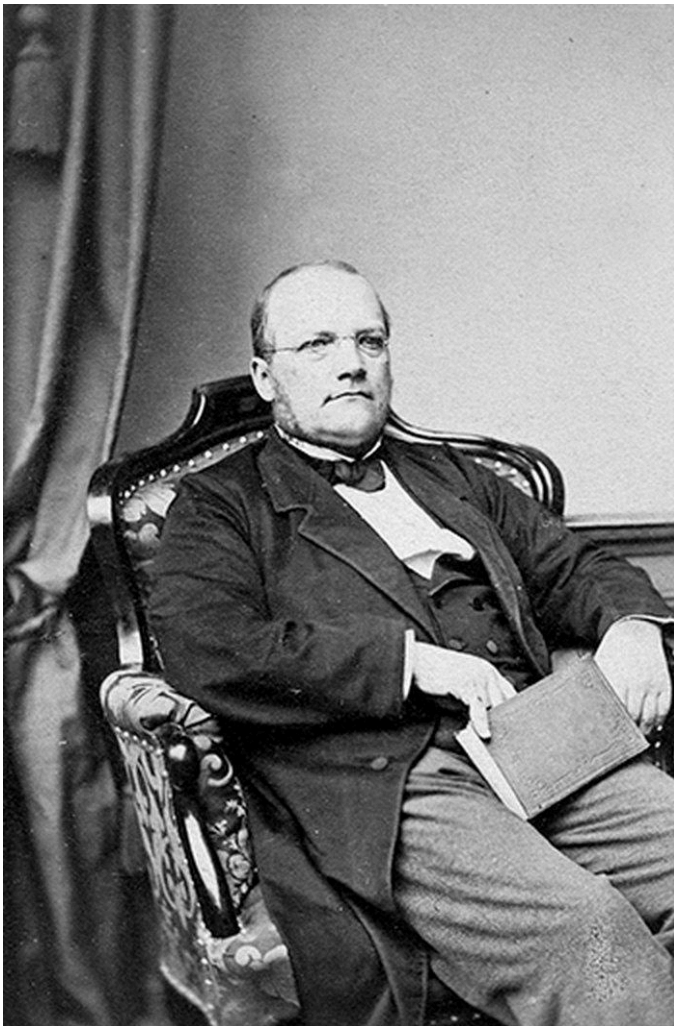
Pamokos medžiaga

Pamokos maršrutas: Vokiečių g. 26 - Šv. Jonų bažnyčia - Vilniaus miesto rotušė - Aušros vartų koplyčia - Stanislovo Moniuškos skveras.

Šis maršrutas kviečia sustoti prie vietų, kurios byloja apie garsaus kompozitoriaus, lenkų nacionalinės operos tėvu vadinamo Stanislovo Moniuškos gyvenimą Vilniuje – mieste, kuriame subrendo jo talentas, užgimė meilė, šeima, kūrybinės idėjos ir tautinės muzikos dvasia.

1. Kaip manote, kodėl kai kuriuos kompozitorius vadiname „savo šalies muzikos tėvais“?
2. Ką jums reiškia žodis „tautinė muzika“ – ar ją galima atpažinti iš karto?
3. Kodėl, jūsų nuomone, svarbu prisiminti kūrėjus, gyvenusius mūsų mieste prieš 200 metų?

Nuotraukoje - Stanislavas Moniuška

🧐 Vaikystė ir pirmieji muzikiniai žingsniai

Kompozitorius gimė 1819 m. gegužės 5 d. Ubelėje prie Minsko, buvusioje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje. Jaunuolį muzikos namuose trumpai mokė motina Elžbieta.

🎵 Mokslai Varšuvoje

1827–1830 m. S. Moniuška mokėsi muzikos Varšuvoje pas lenkų kompozitorių Karlą Augustą Freyerį. Ten jis įgijo pirmuosius rimtus teorinius ir praktinius muzikos pagrindus.

🎵 Studijos Berlyne

1837–1840 m. tęsė mokslus Berlyne pas kompozitorių ir mokytoją Carlą Friedrichą Rungenhageną. Čia mokėsi kontrapunkto, harmonijos, instrumentuotės ir dirigavimo.

Berlyne S. Moniuška stebėjo garsaus italų operų kūrėjo Gaspare Spontini repeticijas — tai turėjo didelę įtaką jo būsimiems sceniniams kūriniam.

■ 1 stotelė – Miulerių namas (Vokiečių g. 26)

(Šiandien čia stovi atstatytas pastatas, kuriame XIX a. viduryje gyveno Moniuškos šeima, kabo atminimo lenta.)

Čia prasideda Stanislovo Moniuškos vilnietiškas laikotarpis. Jaunas kompozitorius, ką tik grįžęs iš studijų Varšuvoje ir Berlyne, apsigyveno Miulerių name, tuomet priklausiusiame jo būsimos žmonos šeimai. Tai buvo ypatingas metas – meilės ir kūrybos pradžia.

Kompozitorius dažnai grodavo fortepijonu, o kartą išgirdusi jo muziką už sienos, jauna Aleksandra Miulerytė susižavėjo nežinomu muzikantu. Vėliau rašyta, kad vakariniai Moniuškos improvizacijų garsai buvo „kupini vidinės rimties, gilaus jausmo ir kuklumo“. Tarp jų užsimezgė švelnus jausmas, nors Aleksandros motina norėjo, kad būsimas žentas pirmiausia įgytų išsilavinimą.

1840 metais Moniuška grįžo į Vilnių, jau būdamas subrendęs kūrėjas, ir Antakalnio Viešpaties Jėzaus (Trinitorių) bažnyčioje susituokė su Aleksandra. Šeima tapo jo dvasine atrama ir kūrybos dalimi – visi dešimt jų vaikų gimė Vilniuje, o jų namuose nuolat skambėjo muzika. Čia, šiuose kambariuose, buvo kuriamos dainos, aptariami tekstai, repetuojama su draugais. Namuose jie rengdavo vakarinius pasirodymus draugams, aptardavo tekstus, kartu giedodavo. Aleksandra buvo pirmoji jo kūrinių klausytoja ir vertintoja. Šis namas tapo Moniuškos gyvenimo širdimi.

Paklausykite kūrinio, apibūdinkite jį pagal šiuos muzikos kalbos elementus:

Melodija

Metras

Tempas

Ritmas

Dermė

Dinamika

Faktūra

■ 2 stotelė – Šv. Jonų bažnyčia (Universiteto g. 3)

(Čia Moniuška dirbo vargonininku 1840–1842 m.)

Vos grįžęs į Vilnių, Moniuška tapo Šv. Jonų bažnyčios vargonininku. Kiekvieną sekmadienį jis grodavo čia per pamaldas – o vakarais, kai bažnyčia ištuštėdavo, pasilikdavo prie vargonų ir kurdavo. Būtent šioje vietoje gimė jo pirmieji bažnytiniai kūriniai, vėliau sudarę didelę jo repertuaro dalį.

Iš viso Moniuška parašė apie 90 bažnytinių kūrinių, iš jų net 60 – Vilniuje. Kaip teigia muzikologė dr. Laima Budzinauskienė, jo kūryba apėmė giesmes (daugiausia lenkų kalba), mišias, keturias Aušros vartų litanijas, kūrinius vargonams ir vokaliniams ansambliams. Jo muzikoje girdėti tiek paprastumo, tiek gilios dvasinės šilumos – jis kūrė ne tik profesionalams, bet ir paprastiems žmonėms, kad „muzika atvertų ausis ir širdis“.

Čia, Vilniaus universiteto kiemuose, dar prieš Moniuškos laikus studijavo ir kūrė filomatai – Adomas Mickevičius, Jonas Čechiotas. Jau ankstesnioji švietimo ir klasicizmo epocha padovanojo pasauliui iš dalies utopinį ir idealistinį, bet daugelio garbingų ir teisingų žmonių, priklausančių skirtingiems luomams, geidžiamą visuomenės modelį. Laisvės, lygybės ir brolybės idealai, labdara, tiesa ir teisingumas taps esminiu pamatu ateinančioms kartoms – romantikams. Romantiškos būsimų filomatų sielos godžiai klausėsi tų pasakojimų ir nuoširdžiai jais tikėjo, o vėliau tos genialios galvos patobulino juos savo socialiai pažangiuose ir iš esmės patriotiniuose kūrinuose, sukurdamos dar ne nacionalinį savo forma, bet „naminį“, „vietos“, plačiau – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės romantizmą, kuris natūraliai sugyveno su dar platesniu – Abiejų Tautų Respublikos patriotizmu. Nuostabūs šios kartos žmonės (kiek vyresni už filomatus) buvo ir Stanislavo Moniuškos senelio sūnūs – būsimo didžiojo kompozitoriaus dėdės ir tėvas, taip stipriai paveikę jo besiformuojančią asmenybę.

Moniuška skaitė jų poeziją, ir ji tapo jo dainų pagrindu. Taip gimė „Namų dainynas“, rinkinys, jungęs muziką ir poeziją, asmeninius jausmus ir tautinį sąmoningumą. Jis rašė, kad šie tekstai „geriausiai atspindi vietos charakterį ir koloritą“. Ši dainų knyga buvo tarsi tiltas tarp lenkų, lietuvių ir baltarusių kultūrų – trijų tautų, kurių šaknys susipynusios Vilniuje.

Tai dainų (jų daugiau nei trys šimtai) rinkiniai: romansų, maldų, „minčių“ ir tiesiog dainų, kurių paskirtis buvo duoti savo tautai „muzikinės poetinės medžiagos“, skirtos dainuoti asmeninėje aplinkoje gimtąja (suprantama) kalba. Tai buvo paties autoriaus minčių išraiška, jo etinių ir estetinių pažiūrų liudijimas, pilietinės pozicijos ir tarnavimo liaudžiai apraiška. Rinkiniai kartu buvo didelis novatoriškas tėvynės muzikos žingsnis.

Išrinkite bruožus, kurie tinka apibūdinti romantizmo laikų muziką:

Ilgos, dainingos melodijos.

Griežtos taisyklės ir aiški simetriška forma.

Emocijų gausa, jausmų išraiška.

Daug improvizacijos, ypač vargonų kūrinuose.

Programiškumas – muzika pasakoja istoriją ar vaizduoja gamtą.

Vienas aiškus ritmas per visą kūrinį.

Dideli orkestrai, įvairios spalvingos instrumentų grupės.

Balso ir instrumento lygybė polifoninėje faktūroje.

Asmeniškai, intymūs kūriniai fortepijonui.

Polifonija kaip pagrindinė kompozicijos priemonė.

Tiksli metrinė tvarka, subalansuota dinamika.

Virtuoziški kūriniai, skirti atlikėjo meistriškumui parodyti.

Tautiniai motyvai, liaudies melodijų panaudojimas.

Muzikos priklausomybė nuo teksto – dainos pagal eilėraščius.

Religinės giesmės be emocinių svyravimų.

Dramatiški kontrastai tarp tylos ir fortissimo.

Muzika kaip poezijos ar dailės atspindys.

Vienas tembras – nedidelis instrumentų ansamblis.

Netikėti harmoniniai poslinkiai, chromatizmas.

Griežta sekvencijų ir fugų struktūra.

Muzikos laisvė ir individualus kompozitoriaus stilius.

Muzika – daugiau jausmų, mažiau taisyklių.

Aiškus, tvarkingas, loginis išdėstymas.

Muzika dažnai siejama su pasakojimais apie meilę, gamtą, likimą.

Skambesys švelnus, miglotas, tarsi tapytas akvarele.

Formos trumpesnės, aiškios, logiškos.

Orkestre – nauji instrumentai: arfą, varpai, saksofonas.

Muzika išreiškia individualumą, nebe paklusnumą dvaro etikui.

Choro muzika grįsta griežta kontrapunkto tvarka.

Muzikoje atsiranda leitmotyvai – pasikartojantys teminiai simboliai.

Melodijos ilgos, laisvos, svajingos.

■ 3 stotelė – Vilniaus miesto rotušė (Didžioji g. 31)

(1848 m. čia įvyko pirmoji operos „Halka“ premjera.)

Vilnius Moniuškai buvo kūrybinio pakilimo vieta. 1848 m. Rotušėje įvyko jo garsiausios operos „Halka“ koncertinė premjera, kurią dirigavo pats autorius. Publika buvo sužavėta – tai buvo pirmas kartas, kai lenkų kalba sukurta opera pasiekė tokį emocinį stiprumą ir liaudišką dvasią.

Šis pasisekimas atvėrė Moniuškai kelią į Varšuvos Didįjį teatrą, kur vėliau jis dirbo dirigentu, tačiau visada sakė, kad „Vilnius buvo jo tikrieji namai“.

Dar prieš „Halką“ jis kartu su baltarusių dramaturgu Vincentu Duninu-Marcinkevičiumi parašė operą „Idilija“ („Kaimiečiai“) (1846 m.), kurioje panaudojo liaudies dainų motyvus ir valstiečių gyvenimo siužetus – tai buvo nauja, tautiška kryptis to meto muzikoje.

Moniuška čia, Vilniuje, sukūrė kantatas „Milda“ ir „Nijolė“, kuriose girdėti žemaitiškų dainų atbalsiai, tarsi tiltas tarp Lietuvos mitologijos ir romantinės muzikos pasaulio.

Paklausykite operos uvertiūros:

■ 4 stotelė – Aušros vartų koplyčia (Aušros Vartų g. 14)

(Čia skambėjo Moniuškos religiniai kūriniai – mišios ir litanijos.)

Čia kasmet skambėdavo Moniuškos Mišios e-moll – šis kūrinys tapo Vilniaus tradicija. Kompozitorius dažnai pats sėsdavo prie vargonų, o jo muzika lydėdavo maldas ir procesijas. Būtent čia buvo atliekamos ir Aušros vartų litanijos – kūriniai, kurie jungė tikėjimą, tautiškumą ir muzikos grožį.

Kelias minutes paklausykite mišių e-moll:

■ 5 stotelė – Stanislovo Moniuškos skveras

Atvykę prie paminklo mokiniai gali nuskenuoti ten esantį QR kodą ir „paniūniuoti su Moniuška”

Po sėkmės su „Halka“ Moniuška buvo pakviestas į Varšuvos Didįjį teatrą diriguoti. Ten jis pasiekė tarptautinį pripažinimą, tačiau visada prisimindavo Vilnių – miestą, kuriame užaugo jo muzika.

Jo kūryba pakeitė buitinį ir koncertinį muzikos foną buvusioje Abiejų Tautų Respublikoje, kur iki tol dominavo italų, prancūzų, vokiečių kompozitoriai. Moniuška pirmasis atkreipė dėmesį į vietinį liaudies muzikinį pradą. Jo kūriniai su A. Mickevičiaus tekstais ne tik įsiliejo į lietuvišką repertuarą, bet ir žadino tautinį sąmoningumą.

Per jo muziką galima pažvelgti į XIX a. Vilniaus kultūrinį ir net politinį gyvenimą – į miestą, kuris tuo metu brendo kaip tautinės savimonės centras. Stanislovas Moniuška paliko gilų ir įvairialypį įspaudą Vilniaus, lietuvių, baltarusių, o galima sakyti – ir visos Europos muzikos kultūroje.

Įvardykite S. Moniuškos amžininkus, kūrusius muziką tuo metu Europoje.

Refleksijos klausimai:

1. Kuo romantizmo muzika skiriasi nuo ankstesnių epochų – kokius pokyčius tu pats/jau jauti klausydamasis jos?
2. Kaip manai, kodėl Moniuškai buvo svarbu, kad muzika skambėtų paprastų žmonių namuose, o ne tik teatruose ar rūmuose?
3. Jei Moniuška gyventų šiandien, kokią muziką, tavo manymu, jis kurtų? Kodėl?